

<https://doi.org/10.3176/hum.soc.sci.1973.3.08>

V. MAAMAGI

LISANDEID PÖLLUTÖÖKOMMUUNIDE AJALOOLE NÕUKOGUDE LIIDUS

Põllumajanduse kollektiviseerimine Nõukogude Liidus oli pikk, keerukas ja raske protsess, kuna tuli otsida kollektiivsele majapidamisele ülemineku teid ja vorme, käia läbiuurimata, tundmatuid radu. Ajalooliselt oli see kapitalismilt sotsialismile üleminekul paratamatu. Juba kohe pärast Oktoobrirevolutsiooni võitu hakkas Kommunistlik Partei töötavaid talupoegi suunama küla sotsialistlikule ümberkujundamisele. «Elada vana viisi, nagu elati enne sõda, ei saa, ja selline inimjõudude ja töö raiskamine, mis on seotud talupoegade individuaalse väikemajapidamisega, edasi kesta ei või. Kahe- ja kolmekordseks tõuseks tööviljakus, kahe- ja kolmekordselt hoitaks kokku inimtööd põlluharimiseks ja inimese majanduslikuks tegevuseks, kui sellelt killustatud väikemajapidamiselt üle mindaks ühismajapidamisele.»¹

Need sõnad lausub V. I. Lenin 11. detsembril 1918 I ülevenemaalisel maaosakondade, kehvikute komiteede ja kommuunide kongressil, kus tehti kokkuvõtteid küla revolutsioonilisest ümberkujundamisest ja märgiti ära tee põllumajanduse edasiseks arendamiseks, üleminekuks väikestelt üksikmajapidamistelt maa ühisharimisele. 19. detsembril 1918 võttis kongress vastu resolutsiooni «Põllumajanduse kollektiviseerimisest». «Agrarpoliitika peamiseks ülesandeks,» öeldakse selles resolutsioonis, «on järjekindel ja kõrvalekaldumatu laiahaardeline põllutöökommuunide, nõukogude kommunistlike majapidamiste organiseerimine ja maa ühisharimine.»²

Selle kongressi otsuse alusel töötati välja ja võeti Ülevenemaalise Kesktäitevkomitee poolt kaks kuud hiljem vastu «Sotsialistliku maakorralduse ja sotsialistlikule põllumajandusele ülemineku abinõude põhimäärus», milles on fikseeritud Nõukogude valitsuse agrarpoliitika alused tööliste ja talupoegade riigi selleks arenemisetapiks.³ Põhimääruses oli ette nähtud, et riigi maafondi tuli esmajärjekorras kasutada nõukogude majandite ja kommuunide, teises järjekorras põllutööartellide ja ühistute ning ühiselt maad harijate vajaduste rahuldamiseks, kolmandas järjekorras elatusvahendite tagamiseks ainuisikuliselt maad harijatele.⁴

Loodavate nõukogude majandite (sovhooside), kommuunide ja ühise maaharimise artellide ning ühistute materiaalseks baasiks olid natsionaliseeritud maad ja mõisnikelt konfiskeeritud varad.

Peatumata sovhooside ja ühise maaharimise artellide ning ühistute loomisel, seadis käesoleva artikli autor endale ülesandeks valgustada lühidalt põllutöökommuunide ajalugu, ja sedagi vaid niipalju, kui nende kommuunide loomisest võtsid osa eesti tööraha esindajad. Algallikate lünklikkuse tõttu ei saa see ülevaade olla päris täielik.

¹ V. I. Lenin, Kõne I ülevenemaalisel maaosakondade, kehvikute komiteede ja kommuunide kongressil 11. detsembril 1918. Teosed, 28. kd., lk. 313, 314.

² В. И. Ленин, Полн. собр. соч., т. 37, примечание 159, lk. 609.

³ Аграрная политика Советской власти. (1917—1918). Документы и материалы. М., 1954, lk. 417—431.

⁴ Sealsamas, lk. 418.

Kommuune hakati Nõukogude Venemaal looma juba otsekohe pärast Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võitu. Nende loomises kajastus külakehvikute ja tööstustöölise püüd aidata uut elu luues kaasa algavatele revolutsioonilistele ümberkorraldustele ning võidelda majandusliku laose, tööpuuduse ja nälja vastu.

Ülalmainitud põhimääruse järgi olid põllumajanduslikud tootiskommuunid töörahva vabatahtlikud liidud, osa üldrahvalikust maaharimisühistute organisatsioonist, mis loodi eesmärgil toota ja jaotada kommunismi põhimõtete järgi.⁵ 1918. aasta suvel oli Põllumajanduse Rahvakomissariaadi andmeil registreeritud juba 233 põllutöökommunite. VNFSV Rahvakomissaride Nõukogu assigneeris suuri summasid nende organiseerimiseks ning neile laenu ja toetuste andmiseks.⁶

1919. aasta detsembris toimus I põllutöökommunide ja põllumajanduslike artellide kongress. On huvitav märkida, et 140-st kongressile saabunud delegaadist oli 93 kommunisti. Esinedes kongressil, avaldas V. I. Lenin lootust, et juba olemasolevad 2000 kommunisti ja umbes 4000 artelli suudavad «kinnitada talupoegade veendumust, et kollektiivne maaharimine kui üleminek sotsialismile on kasulik asi, aga mitte nappus, mitte paljas sonimine».⁷ Kongress võttis vastu põllumajandusliku tootmisega tegelevate ühistöö kollektiivide (kommunite ja artellide) ülevenemaalise liidu põhikirja, mille hiljem kinnitas Põllutöö Rahvakomissariaat. Põhikirja järgi oli liidu peamiseks ülesandeks koondata kõik põllumajanduslikud kollektiivid ühtsesse tootmisliitu, propageerida maa ühisharimise ideed ja anda tegelikkude abi ümberkaudsetele talupoegadele, esimeses järjekorras punaarmeeleste perekondadele ja külakehvikutele.⁸

Nõukogude põllutöökommunite loomisest võtsid osa ka töölised ja talupojad välismaalt. Nende osavõtt küla sotsialistlikust ümberkujundamisest Nõukogude Liidus oli eredaks internatsionalismi- ja sümπααtiaavalduseks esimese tööliste ja talupoegade riigi vastu. Võttes vastu välismaa tööliste abi, andis Nõukogudemaale samal ajal kapitalistlike riikide tööliste, kes soovisid sõita Nõukogude Venemaale, võimaluse rakendada oma jõudu uue, ekspluateerimisest vaba ja sotsiaalsel võrdsusel baseeruva ühiskonna ehitamiseks.

Kapitalistlike maade töölised olid Nõukogudemaale abistanud juba võitluses interventide vastu. Liikumine «Käed eemale Nõukogude Venemaast!» oli aidanud nurja ajada interventide plaane ning võita Kodusõja. Pärast Kodusõja lõppu tekkis kapitalistlike maade tööliste hulgas liikumine, mille eesmärgiks oli abistada Nõukogude riiki rahvamajanduse taastamisel. Seda liikumist juhtis Komintern. Tema III kongress, mis toimus 1921. aasta juunis ja juulis, asus seisukohale, et «Nõukogude Venemaa tingimusteta toetamine on nagu varemgi kõikide maade kommunistide tähtsaimaks kohustuseks».⁹

Arvestades Nõukogude riigi abistamise idee suurt populaarsust ja püüdes nii kiiresti kui võimalik üle saada taastamisperioodi, samuti 1921. aasta suure viljaikalduse raskustest, pöördus V. I. Lenin rahvusvahelise proletariaadi poole üleskutsega anda tööliste ja talupoegade riigile tõhusat abi.¹⁰

Paljudes Euroopa ja Ameerika maades algas laiaulatuslik solidaarsusliikumine Nõukogude Liidu toetamiseks: töölised moodustasid abistamiskomiteesid, kogusid vahendeid Venemaal nälgjate abistamiseks jne. Suurt materiaalselt abi andis 1921. aastal loodud rahvusvaheline proletaarse solidaarsuse organisatsioon Rahvusvaheline Töölisabi. Tema sõsarorganisatsioonid tekkisid vähemalt 24 Euroopa, Aasia ja Ameerika riigis.

Rööbiti materiaalse abi andmisega Nõukogude Venemaale tekkis välismaa tööliste hulgas Nõukogudemaale ümberasumise liikumine, et isikliku töög» osa võtta sotsialistliku ühiskonna ehitamisest. Juba 1918. aastal avaldas omal ajal Venemaalt USA-sse välja-

⁵ Sealsamas, lk. 424.

⁶ Sealsamas, lk. 399, 403, 514, 515, 534.

⁷ V. I. Lenin, Kõne põllutöökommunite ja põllumajanduslike artellide I kongressil 4. detsembril 1919. Teosed, 30. kd., lk. 176.

⁸ В. И. Ленин, Полн. собр. соч., т. 39, примечание 137, lk. 378.

⁹ В. И. Ленин и Коммунистический Интернационал. М. 1970, lk. 351, 352.

¹⁰ V. I. Lenin, Läkitus rahvusvahelisele proletariaadile. Teosed, 32. kd., lk. 476.

rännanud kolmest miljonist inimesest umbes üks miljon soovi kodumaale tagasi pöörduda.¹¹ Venemaalt väljarännanud võtsid 1919. aasta suvel New Yorgis Nõukogude missiooni algatusel osa Nõukogude Venemaa Tehnilise Abistamise Ühingu loomisest.¹² Peagi tekkisid niisugused ühingud paljudes teisteski USA ja Kanada linnades. 1921. aastal ühinesid nad Nõukogude Venemaa Tehnilise Abistamise Ühinguks, kes seadis endale ülesandeks kaasa aidata tööliste ja talupoegade riigi rahvamajandusettevõtete taastamisele ning abistada nõukogude põllumajandust USA-st ja Kanadast kvalifitseeritud tööliste ja tehnikute saatmisega Nõukogude Venemaale. Ameerika Ühendriikide võimud püüdsid takistada Nõukogude Venemaale siirdumist.

Arvestades pikki aastaid kestnud sõjast ja viljaikaldusest tingitud rasket majanduslikku olukorda, keelas Nõukogude valitsus ära välismaa tööliste stiihilise sõitmise Nõukogude Venemaale. Nõuti, et sõita tuli organiseeritult ja et sõita soovijate esindajaid tuli eelnevalt tutvustada elutingimustega Venemaal ja Nõukogude tööstuse olukorraga.¹³ V. I. Lenin nõudis, et kõigilt Nõukogude Venemaale sõita soovijatelt välismaa töölistelt võetaks allkiri selle kohta, «et oleme neile teatavaks teinud, et me ei varusta neid toiduainete, rõivastuse ja korteritega paremini kui muid ja tavalisi Venemaa töölisi».¹⁴ V. I. Lenin kriipsutas alla, et välismaised töölised peavad teadma tõde, seda, et nad meie juurde asudes lähevad vastu loobumisele.¹⁵

Sellest hoolimata hoogustus siirdumine Nõukogude Liitu paljudes maades. Töö Rahvakomissariaadi andmeil saabus 1920. aasta septembrist kuni 1921. aasta septembrini Ameerikast Nõukogude Venemaale 10 130 immigranti.¹⁶ Tsaari-Venemaalt emigreerunute tagasitulek Nõukogude Venemaale toimus hoiatustest hoolimata tihtigi stiihiliselt, Nõukogude võimudelt luba küsimata. Venemaale ruttasid töölised ka teistest riikidest. 1920. aasta suvel räägiti koguni tööliste emigratsioonilainest Lääne-Euroopast Venemaale.

V. I. Lenini ettepanekul võttis Töö ja Kaitse Nõukogu 22. juunil 1921 vastu määruse «Ameerika tööstusimmigratsioonist». Selles nähti ette vaid nende organiseeritud tootmiskollektiivide vastuvõtt, kes saabusid varustatuna tootmisvahendite ja toiduainetega ning võisid uuel kohal alustada tööd ilma täiendava materiaalse toetuseta.¹⁷ Suur osa välismaalt saabunud töölistest asus tööle tehastes, vabrikutes ja Donbassi ning Kuzbassi kaevandustes. Kuid saabunute hulgas oli ka kollektiive, kes soovisid töötada põllumajanduses. Tavaliselt töid nad kaasa traktoreid, ketasatru, heinaniidumasinaid, vedruäkkeid, viljapeksumasinaid ja väga mitmesuguseid tööriistu, samuti seemnevilja, rõivaid ja toiduaineid.

Üks Ameerikast saabunud traktoritega varustatud grupp asus 1922. aasta juulis tööle Toikino sovhoosis (Permi kubermang, Sarapuli maakond). Saabunute töö sovhoosis oli väga tulemusrikas ning demonstreeris näitlikult ajakohase tehnikaga varustatud suurmajandi eelseid. V. I. Lenin hindas nende saavutusi kui «täiesti erakordseid»¹⁸ ning avaldas soovi, et ka teistes kohtades Venemaal oleks vaja «Ameerika tehnikaga varustatud näidispõllumajandeid».¹⁹

¹¹ Л. И. Прокова, Из истории пролетарской солидарности. «Вопросы истории КПСС», 1965, № 7, lk. 102.

¹² Л. К. Мартенс, Воспоминания о Ленине. «Исторический архив», 1958, № 8, lk. 146.

¹³ Вт. Г. Я. Тарле, Друзья Страны Советов. Участие зарубежных трудящихся в восстановлении народного хозяйства СССР в 1920—1925 гг. М., 1968, lk. 37.

¹⁴ V. I. Lenin, V. P. Miljutinile. Teosed, 36. kd., lk. 481.

¹⁵ В. И. Ленин, В. П. Милютину. Полн. собр. соч., т. 51, lk. 193.

¹⁶ Г. Я. Тарле, Друзья Страны Советов, lk. 65, 66.

¹⁷ М. И. Рыбинский, Г. Я. Тарле, О помощи трудящихся зарубежных стран советскому сельскому хозяйству (1921—1925 гг.). «Исторический архив», 1961, № 4, lk. 51.

¹⁸ V. I. Lenin, Nõukogude Venemaa Tehnilise Abistamise Ühingu. Teosed, 33. kd., lk. 346; vt. sealsamas ka märkused 85, lk. 475, ja 86, lk. 476.

¹⁹ В. И. Ленин, В Президиум ВЦИК. Полн. собр. соч., т. 45, lk. 233.

Vajadusele luua tööstuslikke ja põllumajanduslikke näidissettevõtteid juhtis tähelepanu ka Venemaa Kommunistliku (bolševike) Partei IX kongress, mis toimus 1920. aasta märtsi lõpul ja aprilli algul.²⁰

Nõukogude organid, kes välismaalt saabuvad põllutöökommune vastu võtsid ja neile asukohad kätte näitasid, käsitasid neid kui sotsiaalse majandamise ja põllumajanduses kaasaegse tehnika (näiteks mehhaaniline maaharimine) evitamise taimelava. Immigrantide majandite ülesandeks oli oma piirkonnas kaasa aidata põllumajandite üldisele tõusule ja arengule, olla ümbruskonna põlluharijaile näidismajandiks.²¹

Aastail 1922—1925 rajasid Nõukogude Liitu saabunud välismaised töölised, nende hulgas ka venelastest, eestlastest ja teistest rahvustest immigrandid, 21 majandit. USA-st saabunud asutasid 14, Kanadast saabunud kolm, Tšehhoslovakiast saabunud kaks, Sveitsist ja Saksamaalt saabunud kumbki ühe majandi. 17 neist majandeist olid põllutöökommunid, kaks olid artellid, üks kogukond ja üks ühistu. 1. juulil 1925 oli neil kokku 2645 liiget.²² Enamikus paiknesid need majandid Kesk- ja Lõuna-Venemaal (11 majandit) ning Ukrainas (10 majandit). VNFSV-s tuli immigrantide majandeis iga hinge kohta 8,7, Ukrainas 8,3 tiinu maad. Valitsus tegi neile mitmeid soodustusi.

Ühele neist 21 kommunist pandi alus USA-s 1921. aasta jaanuaris. Esimene, 65-liikmeline grupp saabus Tambovi kubermangu Kirsanovi maakonda aprillis 1922 ning asus Ira valda Antonovi bandiitide poolt hiljuti purustatud Ira sovhoosi maale. Lühikese ajaga taastasid kommunaarid majapidamishooned, püstitasid kahekorruselise elumaja, rajasid saeveski ja mehhaanikatöökoja. Kolm aastat hiljem oli kommunil 164 liiget, 1020 tiinu maad, 72 hobust, sama palju lehma, nelja põhikultuuri (rukis, nisu, kaer, hirss) keskmine saak oli 63,1 puuda tiinult. (Talupoegade põldudest saadi samal ajal vaid 23,6 puuda.)²³

Veendes ümberkaudseid talupoegi oma saavutustega kollektiivse töö eelistes, abistades neid tagastatava ja tagastamata laenuga ning remontides tasuta oma töökodades talupoegade inventari, saavutas kommun suure autoriteedi kohaliku elanikkonna hulgas, kes teda hakkas hüüdma «meie majakaks». V. I. Lenini ettepanekul²⁴ tunnistas Ulevenemaalise Kesktäitevkomitee presiidium selle kommunu 9. novembril 1922 näidismajandiks. 1924. aasta veebruaris muudeti kommun V. I. Lenini nimeliseks ja kaksteist aastat hiljem autasustati teda ordeniga «Austuse märk».²⁵ Ulevenemaalise Kesktäitevkomitee otsusega 9. novembrist 1922 tunnistati näidismajandiks ka «Migajevo» kommun, mille olid sama aasta mais rajanud Kanadast saabunud Ukrainast ja Galiitsiast pärinevad immigrandid.²⁶

Maa-alalt suurim (4800 tiinu) oli kommun «Sejatel» Põhja-Kaukaasias Salski piirkonnas. Tema loojaiks oli 88 töölise, kes Nõukogude Venemaale olid Ameerikast saabunud 1922. aastal.²⁷ Kommun iga liige oli osamaksuna andnud 500 dollarit. 1925. aastal oli kommunil 147,²⁸ 1930. aastal 305 liiget.²⁹ Liikmeskonna suurenemine oli toimunud nii USA-st saabunud tööliste ja väikefarmerite kui ka kohaliku elanikkonna arvel. Kom-

²⁰ Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused. Tõlgitud seitsmenda väljaande järgi (1898—1954). I osa. Tallinn, 1956, lk. 487, 488.

²¹ О помощи трудящихся зарубежных стран советскому сельскому хозяйству (1921—1925 гг.). «Исторический архив», 1961, № 4, lk. 63.

²² Sealsamas, lk. 74. Ajalookäsitlustes märgitakse, et 1926. aastal oli NSV Liidus juba 30 välismaalt saabunud tööraha loodud põllutöökommuni ja -artelli. (Vt. Г. Я. Тарле, Друзья Страны Советов, lk. 207.)

²³ О помощи трудящихся зарубежных стран советскому сельскому хозяйству (1921—1925 гг.). «Исторический архив», 1961, № 4, lk. 63—74.

²⁴ В. И. Ленин, Председателю Пермского губисполкома. Полн. собр. соч., т. 45, lk. 31.

²⁵ В. И. Ленин, Полн. собр. соч., т. 45, примечание 145, lk. 566, 567.

²⁶ Sealsamas.

²⁷ П. Я. Тадеуш, Американская коммуна «Сеятель». М.-Л., 1930, lk. 97.

²⁸ О помощи трудящихся зарубежных стран советскому сельскому хозяйству (1921—1925 гг.). «Исторический архив», 1961, № 4, lk. 74.

²⁹ П. Я. Тадеуш, Американская коммуна «Сеятель», lk. 97.

muuni esimees P. J. Tadeusz kirjutas 1930. aastal: «Ligi pooled praegustest «Sejатели» kommuuni liikmetest olid Ameerikas olnud Sotsialistliku Töölispartei liikmeiks, hiljem aga astunud Kommunistlikku Parteisse.»³⁰ 1925. aastal kuulus kommuuni paljude rahvaste liikmeid. Siin leidis veneelasi, ukrainlasi, valgevenelasi, soomlasi (viimased olid enamuses, mistõttu majandit sageli nimetati soomlaste-ameeriklaste kommuuniks), eestlasi, lätlasi, leedulasi, ungarlasi, rumeenlasi ja poolakaid. Kommuuni tuumiku moodustasid tööliselised. Endisi sulaseid ja kehvikuid oli 1930. aasta andmeil kommuunis 79, keskmikke 21 ja demobiliseeritud punaarmealasi 39. Samal aastal oli kommuunis VK(b)P liikmeid 40 ja komnoori 44.

1929. aastaks oli «Sejатели» külvipind algusaegadega võrreldes suurenenud üheksakordseks. Nõukogude Venemaale saabudes oli kommuunil olnud kolm traktorit, 1929. aastal oli neid 21. Esimese kommuunina muretses «Sejатели» endale kombaini. Põllutööd olid «Sejатели» täielikult mehhaniseeritud. «See viis ka teiste meie majandi tootmis- harude mehhaniseerimisele,» kirjutas P. J. Tadeusz. «Me kohandasime tuuleturbiinid vee pumpamiseks, mehhaniseerisime vilja paigutamise aitadesse ja silo tegemise, varustasime juba 1926. aastal seadmetega mehhaanilise remonditöökoja. Isegi ehitamine oli meil csaliselt mehhaniseeritud.»³¹

Tööpäeva pikkus «Sejатели» oli 7,7—7,8 tundi, alaealised töötasid 1927.—1928. aasta andmeil 2,5, naised 4,5 tundi. Puhkust anti kommuuni liikmetele aastas 20 päeva. 1928. aastal andis kommuuni iga liige ühe tööpäeva kestel toodangut keskmiselt 5 rubla 80 kopika eest, üksiktalupoegade toodangu keskmine väärtus oli samal ajal vaid 45—90 kopikat.

Kommuuni liikmete kasutada oli ühissöökla. Koolimaju ehitas kommuun omal kulul.

Kommunaaride põldude viljakus oli märksa kõrgem kui talupoegade põldude oma. Paljude tootmisnäitajate poolest ületas ta isegi toliaegseid suuri Ameerika farme. Kogu oma kaubatoodangu realiseeris «Sejатели» kooperatiivide kaudu, omamata mingeid side- meid erakaupmeestega.

Jõudsalt arenes ka ameeriklaste kommuun «Novõi Mir», mis oli rajatud 1922. aastal Kiievi kubermangus Berditski ringkonnas.³²

Kara-Kirgiisi autonoomsesse oblastisse Pišpeki ringkonda asus 1925. aastal tšehhide ja slovakkide kooperatiiv «Interhelpo» («Vastastikune Abi»). Tema rajajaks oli Tšehho- slovakkia tööline R. Mareček, endine sõjavang Venemaal. Üldse saabus Tšehhoslovak- kiast Nõukogude Liitu 1317 inimest, osa neist 1925., osa 1926.—1932. aastal. Enamik täiskasvanuid olid Tšehhoslovakkia Kommunistliku Partei liikmed. Kooperatiivi liikme- test olid endise töö järgi 80 protsenti tööliselised, 17 protsenti sulased ja kehvtalupojad ning 3 protsenti käsitöölised. Juba 1925. aastal lasti siin käiku elektrijaam, kesktöökojad, lauavabrik, hobusekasvatust jne.³³

1922. aastal panid USA-s ja Kanadas elunevad eestlastest tööliselised ja farmerid aluse põllumajanduskommuunile «Koit». Selle loomise mõtte oli algatanud ajalehe «Uus Ilm» toimetuse. «Kommuuni «Koit» sõitnud Ameerika eestlased teadsid, et Nõukogudemaal, kus oli äsja lõppenud purustav Kodusõda ja interventsioon, ei oota neid ees jõukus ega luksust. Nad teadsid, et esialgu on siin raskem, et tuleb, nagu öeldakse, lüüa uuesti alus- tada. Kuid neil oli tõsine soov elada ja töötada esimeses tööliste ja talupoegade riigis, anda omapoolne panus sotsialistliku põllumajanduse ülesehitamiseks.»³⁴

³⁰ Sealsamas, lk. 12.

³¹ Sealsamas, lk. 99.

³² Г. Е. Рейхберг, Б. С. Шапик, Об участии американских рабочих в восста- новлении народного хозяйства Советской Республики. «История СССР», 1961, № 1, lk. 152.

³³ В. А. Шишкин, Пролетарская солидарность рабочего класса Чехословакии с трудящимися Советского Союза (1921—1925 гг.). «Новая и новейшая история», 1961, № 5, lk. 110, 111.

³⁴ A. R a u k, Mälestusi kollektiviseerimise algaastaist. «Võitlev Sõna» (Paide) 30. juu- lil 1963.

«Koidu» liikmeid märtsis 1930. Istuvad vasakult H. Muro, N. Kornienko, J. Mihkelson, A. Muro, J. Rauk ja P. Koot, seisavad J. Sulg, A. Kurvits, J. Schonberg, M. Laas ja J. Muro.

Kommuun saatis oma kaks esindajat Nõukogude Liitu, kuid veel enne, kui need olid suutnud kommuunile asupaiga valida, saabus juba grupp kommunaare, kuhu teiste hulgas kuulusid Peeter Alp, vennad August ja Joosep Antson, Feodor Sulg ja August Jakobson. Kokku oli seekord saabunud 25, nagu selgub Rahvuste Rahvakomissariaadi eesti osakonna aruandest 1923. aasta aprillikuu kohta.³⁵ Saabunud asusid 1923. aasta mais Põhja-Kaukaasiasse Doni ringkonda. Kommuuni esimeseks esimeheks sai Henri Kinn.³⁶ Kommuuni pere hakkas suurenema nii nende arvel, kes hiljem järgnesid USA-st, kui ka kohaliku rahva arvel. 1924. aasta oktoobris oli kommuunil juba 67 liiget. Algul rentis kommuun endale 626 ha maad, millele hiljem taotles juurdelõikeid.³⁷

Hetman Prilepski endine mõis, kuhu kommuun asus, paiknes stepis, kus polnud mitte ühtegi puud ega põõsast. Mõisa hooned olid nii viletsas seisukorras, et algul tuli kommunaaridel elada lageda taeva all.³⁸ Ehitusmaterjalid toodi Tsariõnõist. Peagi kerkisid esimesed elumajad ja hädavajalikud majapidamishooned. Juba 12. septembril 1923 teatas ajaleht «Edasi», et töö oli kommuunis organiseeritud nii eeskujulikult, et nende tulemuste vastu hakkas huvi tundma Põllutöö Rahvakomissariaat. Järgmisel aastal töötas kommuunis juba auruveski, oli olemas sepikoda, lehmade arv oli seitsmelt tõusnud 23-le.³⁹

7. jaanuaril 1925 peeti ära esimene aruandekoosolek. See kestis hommiku kella üheksast kuni keskööni, s. o. 15 tundi. Kommuuni nõukogu esimehe Traksi aruande põhjal vastuvõetud otsuses tunnistati nõukogu tegevus õigeks ja rahuldavaks ning määrati,

³⁵ NSVL ORRKA, f. 1318 (Наркомнаи РСФСР), nim. l., s.-ü. 1673, l. 35.

³⁶ Kommuuni omaaegse liikme Leopold Murro (Muro) teatel, kes praegu elab Moskva oblastis Zeleznodorožnõi linnas, töötanud H. Kinn kommuunis energiliselt, kuid pöördunud 1924. aastal 58-aastasena tervislikel põhjustel tagasi Kanadasse.

³⁷ О помощи трудящихся зарубежных стран советскому сельскому хозяйству (1921—1925 гг.). «Исторический архив», 1961, № 4, lk. 68—75.

³⁸ R ä n d a j a, Коммуна «Койт». «Сибери Театажа» 28. märtsil 1928.

³⁹ О помощи трудящихся зарубежных стран советскому сельскому хозяйству (1921—1925 гг.). «Исторический архив», 1961, № 4, lk. 70—75.

et nõukogu oli kommuuni eduks kõik võimalused ära kasutanud. Üldkoosolek kohustas kõiki kommuuni liikmeid andma neil olemasolevad summad kommuuni kassasse. Kommuuni liikmed, kelle kohta tehti kindlaks valekaebuste esitamine või laimu levitamine kommuuni või tema mõne liikme kohta, otsustati võtta vastutusele. Mitte ühelgi kommuuni liikmel ei olnud õigust ilma kommuuni nõukogu loata teha erasissetulekute hankimiseks mingit kõrvalist tööd. Neil ei olnud õigust ka omapead endale midagi osta. Üldkoosolek märkis ära rea abinõusid majapidamise ja kommuuni arendamiseks. Muu hulgas otsustati täiendavalt üles künnda ja seemendada kaheksa tiinu maad ning sellest saadud sissetulek anda ehitatava kooli heaks. Peale selle otsustati külvata vilja MOPR-i fondi jaoks neljale tiinule. Kommuuni nõukogusse valiti P. Alp, A. Jakobson ja J. Seppahammer.⁴⁰

O. Kullerkupu andmeil oli kommuuni põhikapital 1. juuniks 1925. aastaks suurenenud 63 tuhande rublani. Kõik vara oli ühine. Kommuuni liikmete vajadusi arutas kommuuni nõukogu, kes otsustas ka nende rahuldamise võimalikkuse küsimuse. Kommuuni liikmete kasutada oli ühissöökla. Lõuna koosnes kahest kuni kolmest roast ja oli toitev, isegi rikkalik. Pikka aega töötas siin kokana Aleksander Uusele, kes enne Nõukogude Venemaale siirdumist oli töötanud ühes New Yorgi parimas restoranis. Laste jaoks anti paremaid toiduaineid ning lapsi toideti viis korda päevas.⁴¹ Rõivad õmmeldi enamasti kommuunis, kusjuures levinumaks meesterõivaste materjaliks oli nn. tondinahk. Naised nurisesid puhuti, ei polnud kleidiriiide valiku võimalust, sest tavaliselt oli osetud ainult üks riidekangas. Alkoholi tarvitamine oli keelatud; õlut võis juua vaid uusaastal. 1926. aasta sügisel rikkusid kolm noormeest seda keeldu, mille eest kommunaaride üldkoosolek neid karistas.⁴²

«Koit» sai laialdaselt kuulsaks. 1925. aastast peale hakkas sinna saabuma eesti perekondi kogu Nõukogude Liidust.⁴³ Lääne-Siberist ja Leningradi oblastist näiteks saabus 25 eesti perekonda.⁴⁴ Väikesest eesti immigrandide kommuunist «Rõbak», mis asus Tamani poolsaarel, seitsme kilomeetri kaugusel Temrjuki linnast, ja püsis ainult kolm aastat (1924—1927), saabus «Koitu» kaks perekonda — Johann Schobergi ja Johann Rauga oma.⁴⁵

Edasiminekut hakkas takistama see, et kommuunil ei olnud haritud agronoomi. Neli üksteisele järgnenud ikaldusaastat viisid kommuuni majanduslikult raskesse olukorda. 1928. aastaks suurenesid tema võlad 34 tuhande rublani. Kommunaaride vahel algasid hõõrumised. Mõned kommuuni liikmed sõitsid tagasi USA-sse. 1927. aastal kerkis päevakorraks koguni kommuuni likvideerimise küsimus. Kuid lahkunute asemele saabusid uued entusiastid ning liikmeskond hakkas ajapikku suurenema kohalikugi rahva arvel. Kommuuni partei-algorganisatsioon, kelle eesotsas pikka aega oli Oskar Hansen (Kalda), tegi kõik, et tugevdada liikmeskonna kollektiivsust. 1928. aastal liitus «Koiduga» «Divo» kommuun, mille kolm aastat tagasi olid Smolenski kubermangus Demidovo maakonnas loonud Gorbovo eestlased. «Divo» kommunaarid olid töötanud edukalt, maid aga oli neil väga napilt. Liitudes täies koosseisus «Koiduga», töid divo-lased endaga kaasa eduka majandamise kogemused. 1930. aastal astusid «Koitu» ka kolme naaberküla talupojad. Nüüd oli «Koit» muutunud paljurahvuseliseks majandiks, kus külg külje kõrval eestlastega töötasid venelased, lätlased ja ukrainlased. Neil aegadel oli «Koidul» juba 500 liiget, 4000 hektarit maad, 190 hobust, umbes 200 karilooma, 1500 lammast, mesila, puuviljaaed, vajalikud elumajad ja majandushooned, elektrijaam,

⁴⁰ Viktor, Kommuuna «Koidu» aastakoosolek. «Edasi» 27. jaan. 1925.

⁴¹ Oskar Kullerkupp, Kommuuna «Koit». «Edasi» 12. veebr. 1925; A. Rauk, Kaugel mu vanemate sünnimaast. «Võitlev Sõna» 25. juulil 1972.

⁴² A. Rauk, Kaugel mu vanemate sünnimaast.

⁴³ A. Rauk, Mälestusi kollektiviseerimise algastaist.

⁴⁴ A. Раук, Была такая коммуна... «Советская Эстония», 17 октября 1972.

⁴⁵ Melania Raugalt, Johann Rauga tütrelt, saadud suulistel andmetel. (M. Rauk kinnitab, et kommuunis «Koit» oli vähemalt kolm 1905.—1907. aasta revolutsioonist osavõtnut, nimelt Johann Seppahammer ja Johann Rauk Saaremaalt ning Johann Hammer Muhumaalt.)

silotorn, kool, klubi ja võrdlemisi suur raamatukogu.⁴⁶ Kommuun läks kiiresti tõusuteed.⁴⁷ 20-ndate ja 30-ndate aastate vahetusel või 30-ndate alguses, nagu mäletavad endised «Koidu» liikmed, hakati kommunis üle minema rahalisele töötasule.

«Koidu» omaaegne liige Aleksei Rauk meenutab, et seda majandit külastasid korduvalt Eestimaa Kommunistliku Partei juhtivad seltsimehed. 1924. aastal näiteks viibis siin H. Pöögelmann, 1926. aastal O. Rästas. Oppides Leningradis, veetis J. Jürna oma suvised ja talvised õpevaheajad «Koidus».⁴⁸

Kommuune rajas ka kohalik rahvas. Põllumajanduse Rahvakomissariaadi andmeil oli 1921. aasta lõpul Nõukogudemaal juba 15 810 kollektiivmajandit, millel kokku oli 1 015 125 liiget.⁴⁹ Nende hulgas oli ka Venemaa eestlaste organiseeritud kommuune. Üheks niisuguseks oli 1. jaanuaril 1919 Novgorodi maakonnas Ljubani vallas Sustje-Poljanka küla naabruses, 10 versta Ljubani raudteejaamast, loodud Sustje-Poljana põllutöökommun. Algusaegadel olid kommunaarid oma perre võtnud ka mõisa endise omaniku abikaasa koos tema isaga — endise mõisavalitsejaga. Peagi selgus, et «eksperenaine» omavolitses ning laostas üksmeelselt oma isaga teadlikult majandit.

On säilinud ankeedid, mis valgustavad olukorda kommunis 1925. aastal. Selgub, et sel aastal oli kommunil 16 liiget: 15 neist olid eestlased, üks oli ukrainlane. Üheksa kommunaari olid enne kommuuni astumist olnud töölised, neli sulased, kolm talupojad. Kommunil oli 52 tiinu maad. Kasutati seitsmeväljasüsteemi. Põldu hariti tavaliste talupoegade põllutööriistadega. Töötasu kommuuni liikmetele kätte ei antud.⁵⁰

Novgorodi kubermangus Borovitši maakonnas organiseerisid Novgorodi I astme Parteikooli eesti sektori lõpetajad 1923. aastal omaaegsele maakonnaülemale kuulunud mõisas põllutöökommuni «Punane Täht». Kommun asus Kresti jõe kaldal Oktoobriraudtee ääres, kuus versta Tšudovo jaamast.⁵¹ 1925. aastal oli kommunil 50 liiget, peamiselt demobiliseeritud punaarmeeelased ja poliitilised põgenikud Eestist. Juhatuse esimeheks oli Tiidemann, kommunaaride silmis vägagi autoriteetne inimene.⁵²

Endises Krassilnikovi mõisas, mis asus Omski kubermangu Tatari ringkonnas, loodi 1920. aasta mais kommuun «Elu». Kolme kuu möödudes oli kommunil juba 45 liiget, kelledest mõned saadeti Punaarmeesse, et kaitsta tööliste ja talupoegade poolt kättevõidetut. «Elu» arenes kiiresti. Maakonna põllumajandusosakond aga tegi maa-korraldust teostades vea ja lõikas temalt maid ära. Pärast seda sõitis osa kommuuni liikmeid Tveri kubermangu, et siin oma tegevust jätkata. Sõit kujunes väga raskeks: hobused nõrkesid, raha sai otsa. Müünud ära, mis müüa andis, ostsid kommunaarid kõigi tarbeks ühe lehma ja pool naela leiba igaühele. Nõrga iseloomuga inimesed lahkusid, 19 aga asusid taas kollektiivmajandit looma. Raskeid olusid arvestades lubati kommuuni mõnedel liikmetel töötada väljaspool oma kollektiivi, saadud raha aga tuli anda kommuuni kassasse. Samal põhjusel otsustati ka ajutiselt ühisest lauast loobuda ja iga pere hakkas sööma omaette. Siingi olid kommunistid need, kes kommuuni liikmeid ühiseks pereks liitsid.⁵³

1924. aasta kevadel asutasid Eestist saabunud poliitilised põgenikud endises Rekkovo mõisas, mis asus Leningradi kubermangus Kingissepa maakonnas Vruda vallas, põllutöökommuni. Sellegi algus oli raske, kuid juba esimese aasta tulemused äratasid

⁴⁶ Minna Rauk, Tuleviku õnnemaalt. «Edasi» 14. okt. 1927; Rändaja, Kommuuna «Koitu» külastamas. «Kommunaar» 7. jaan. 1931.

⁴⁷ Vt. J. Rauk, Muudame kommuuni enamlikeks. «Edasi» 5. apr. 1933.

⁴⁸ Koopia A. Rauga 1963. aasta 12. oktoobri kirjast EKP Keskkomitee juures asuva Partei Ajaloo Instituudi direktorile. Autori arhiivis.

⁴⁹ М. И. Калинин, Значение сельскохозяйственных коммун в советском строительстве. Теория и практика борьбы. М.-Л., 1925, lk. 7.

⁵⁰ NORA (= Novgorodi Oblasti Riiklik Arhiiv), f. P-265 (Novgorodi Kubermangu Tööliste, Talupoegade ja Punakaartlaste Nõukogu Täitevkomitee rahvahariduse osakond), nim. 2, s.-ü. 445, l. 37—41.

⁵¹ Sealsamas, s.-ü. 437.

⁵² Reimer, Eeskujulik kommuuna. «Edasi» 21. juulil 1925; vt. ka Joh. Karask, Põllutöö kommuuna «Punane Täht». «Edasi» 1. mail 1925.

⁵³ «Edasi» 9. aug. 1925.

kommunaarides lootusi: karjaaia oli 1925. aasta sügisel 47 lehma (algul oli neid olnud ainult 13), rahul võis olla ka teraviljasaagiga. Kommuunil oli 25 täiskasvanud liiget, kelledest 13 olid kommunistid või kommunistlikud noored.⁵⁴

Eesrindlikud kommuunid demonstreerisid ilmekalt sotsialistliku suurmajandi eelseid. NSV Liidu Töö ja Kaitse Nõukogu alaline komisjon, kes reguleeris põllumajanduslikku ja tööstuslikku immigratsiooni, märkis oma 1925. aasta 28. augusti aruandes, et algusaegadel olid ümberkaudsed talupojadki suhtunud kommuunidesse skeptiliselt, isegi vaenulikult. Ajapikku aga, kui kommuunid oma töö ja kohaliku elanikkonna abistamisega olid ära teeninud nende tunnustuse, muutus pilt märksa paremaks.⁵⁵ Ajaleht «Edasi» 1925. aasta 12. veebruari numbris märgitakse, et kommuuni «Koit» külastasid tuhanded ekskursandid, eelkõige talupojad. «Koidu» eeskujul loodi tema naabruses 18 põllutöökollektiivi.⁵⁶ Kommuuni «Sejatel» külastasid vaid üheainsa aasta, nimelt 1929. aasta kestel kollektiivselt 3000 ekskursanti, arvestamata massiliselt käinud üksikülustajaid. Kohalikele talupoegadele ja kolhoosirahvale tõi kommuun «Sejatel» kui mehhaniseeritud suurmajapidamine tohutut kasu ning näitas neile veenvalt, kui võrd on edukam masinatega varustatud kollektiivne töö üksiktalupidajate vähetootliku tööga võrreldes.⁵⁷ «Eeskujuga jõud, mis ei saanud avalduda kapitalistlikus ühiskonnas,» ennustas 1918. aasta märtsis V. I. Lenin, «omandab määratu suure tähtsuse ühiskonnas, kes on kaotanud eraomanduse maa ja vabrikute suhtes, — mitte ainult sellepärast, et siin võib-olla talitatakse hea eeskujuga järgi, vaid ka sellepärast, et tootmise organiseerimise parema eeskujuga käib kaasas töö vältimatu kergenemine ja tarbimise suurenemine nendele, kes on selle parema organiseerimise teostanud.»⁵⁸

Kulakud vihkasid kommuune ning organiseerisid terroristlike akte kommuunide vastu. 1930. aasta suvel laskisid klassivaenlased jahipüssist maha kommuuni «Koit» esimehe asetäitja I. Simko.⁵⁹ 1930-ndate aastate alguses tapsid kulakud metsikult Krasnojarski krais Rõbinski rajoonis Novo-Petšora külanõukogu mail asuva 1926. aastal loodud kommuuni «Iskra» esimehe Ants Lõhmuse.⁶⁰

Põllutöökommunide kogemused andsid palju kasulikku küla sotsialistliku ümberkorraldamise praktikale. Esinedes 1924. aasta mais NLKP XIII kongressil ettekandega «Tööst külas», ütles M. I. Kalinin: «Meie kommuunide ajalugu... on ülimal määral huvitav, on ainulaadne ajalugu maailmas. Algul, esimesel revolutsiooniperioodil, kui kõik lootsid kiiret praktilist sotsialismi võitu külas, kerkisid need kommuunid nagu seened, siis aga hakkasid lagunema. Ja nüüd, kui nõukogude võim on kestnud seitse aastat, võib teha kokkuvõtteid uute põllutöökommunide ajaloost. Ja tuleb öelda, seltsimehed, et ei kuskil ajaloos pole nii rikkalikke kogemusi, ei ole nii tohutuid pingutusi tehtud kollektiivse töö vormide otsingul ja kollektiivseks loominguks kui meil. Kõik varemad Oweni katsed näivad mikroskoopilistena ja naljakaina selle grandioosse töö kõrval, mida on ära teinud meie kommuunid.»⁶¹ Kuid «tunnustada kommuunide väärtust kommunistlikus ülesehitustöös ei tähenda veel tunnustada nende eluvõimsust — üks ei tarvitse kattuda teisega.»⁶² Need M. I. Kalinini sõnad võiksid olla epigraafiks nõu-

⁵⁴ «Edasi» 18. sept. 1925.

⁵⁵ О помощи трудящихся зарубежных стран советскому сельскому хозяйству (1921—1925 гг.). «Исторический архив», 1961, № 4, lk. 71.

⁵⁶ О. И. Коновалюк, Иммигрантские сельскохозяйственные коммуны на Северном Кавказе. Авторефераты научно-исследовательских работ за 1961 год. Ростовский-на-Дону Государственный университет. Кафедры общественных наук. Ростов, 1962, lk. 233.

⁵⁷ П. Я. Тадеуш, Американская коммуна «Сеятель», lk. 94.

⁵⁸ V. I. Lenin, Artikli «Nõukogude võimu järjekordsed ülesanded» esialgne visand. Teosed, 27. kd., lk. 181.

⁵⁹ A. Raik, Kaugel mu esivanemate sünnimaalt. «Võitlev Sõna» 9. aug. 1972.

⁶⁰ «Iskra» omaaegse liikme Rudolf Koržetsi suulistel andmetel.

⁶¹ М. И. Калинин, О работе в деревне. Избранные произведения. В четырех томах. Т. 1. 1917—1925 гг. М., 1960, lk. 494, 495.

⁶² М. И. Калинин, Значение сельскохозяйственных коммун в советском строительстве. Теория и практика борьбы, lk. 37.

kogude põllutöökommunide ajaloole. Kommunaarid püüdsid otsekohe saavutada maksimaalset võrdsust ning likvideerida jalapealt klassierinevused. Kommunis töötasid kõik tema liikmed nii, nagu keegi neist tahtis ja suutis, töö tulemused aga jaotati enamasti kommunaaride ja nende perekonnaliikmete vahel võrdselt, sõltumata viimaste hulgast ja töövõimest ning osavõtust ühiskondlikust tootmisest. Varanduse täielik ühiskonnastamine (välja arvatud rõivad ja pesu), sissetulekute võrdsustav jaotus, ühine laud ja summade puudumine kommunii liikmete isiklikeks väljaminekuteks — kõik see lämmatas ning surus alla isikliku materiaalse huvitatuse. Kommunaaride huvitatus tootmise arendamisest ja tööviljakuse tõstmisest sõltus vaid nende teadlikkusest ja entusiasmist.

M. I. Kalinin märkis juba 1924. aastal positiivse nähtusena küla sotsialistlikul ümberkujundamisel seda, et «Kaluuga kubermangus olid mitmed kommunid püsima jäänud seetõttu, et seal hakati sissetulekut jaotama kommunaaride vahel ja et kommunaarid võisid seda sissetulekut kasutada individuaalselt, s. o. nad tegid lõpu täielikule kommunaalsele liinile, läksid kompromissile, kuid säilitasid kollektiivse maaharimise».⁶³

Just see, et tootmise arendamisel ei peetud kinni isikliku huvitatuse printsibist ja rakendati eluvõõrast võrdsustamise põhimõtet, oli põhjuseks, et paljud kommunid ei pidanud aja katsumusele vastu. Kommunide kogemus töö korraldamisel aga aitas välja kujundada sobivaima ühiskondliku majandamise vormi põllumajanduse kollektiviseerimisel — põllumajandusliku artelli. Ühise maaharimise ühistud ja artellid, mis tegutsesid kõrvuti kommunidega ja kus tootmine oli ainult osaliselt ühiskonnastatud, töötulemused aga jaotati kulutatud töö järgi, osutus talupoegadele vastuvõetavamaks kollektiivse töö vormiks kui kommun. Seepärast reorganiseeriti kommunid. Osa neist muudeti ühise maaharimise ühistuiks, need aga, mis säilisid täieliku kollektiviseerimiseni, muudeti enamasti kolhoosideks. Ka V. I. Lenini nimeline kommun võttis 1938. aastal omaks põllumajandusliku artelli põhikirja ja on praegu Tambovi oblastis suurimaid ja eesrindlikumaid.⁶⁴ Ka kommun «Sejatel» muudeti hiljem kolhoosiks ning ta on tänini parimaid kolhoose Põhja-Kaukaasias. 1958. aasta kevadel rääkis tema esimees A. Tšehovski NSV Liidu Ülemnõukogu istungil kolhoosi suurepärasest saavutusest.⁶⁵ Kommuni «Novõi Mir» baasil organiseeriti 1930. aastal suur V. I. Lenini nimeline kolhoos.⁶⁶ «Interhelpo» andis kõik omad arvukad ettevõtted riigile. Tema vabrikute ja tehaste baasil loodi niisugused suured Nõukogude Kirgiisia tööstusettevõtted nagu M. V. Frunze nimeline Põllumajandusmasinate Tehas, remondi- ja mehhaanikatehas, puidutöötlemiskombinaat, nahavabrik ja kalevivabrik.⁶⁷ Ka kommun «Koit» võttis 1934. aastal vastu põllumajandusartelli põhikirja. Praeguseks on temast saanud Kuštševo rajooni Novomihhailovo sovhoosi osakond, mis kannab nime «Krasnaja Zarja».⁶⁸ Kommun «Iskra» muudeti 1933. aastal kolhoosiks ning talle anti A. Lõhmuse nimi.⁶⁹

Tõsi küll, kommune loodi veel ka massilise kollektiviseerimise alperioodil. Nii organiseeriti näiteks 1928. aasta aprillis Ida-Siberis Estonia külas kommun «Julgus»,⁷⁰ Krimmis kommun «Võitlus»⁷¹ ja mõned teised, kuid nemadki reorganiseeriti hiljem põllumajandusartellideks.

⁶³ М. И. Калинин, Избранные произведения, т. I, lk. 495.

⁶⁴ В. И. Ленин, Полн. собр. соч., т. 45, примечание 145, lk. 566, 567.

⁶⁵ «Известия Советов Депутатов Трудящихся СССР», 29 марта 1958.

⁶⁶ Г. Е. Рейхберг, Б. С. Шапик, Об участии американских рабочих в восстановлении народного хозяйства Советской Республики. «История СССР», 1961, № 1, lk. 152.

⁶⁷ В. А. Шишкин, Пролетарская солидарность рабочего класса Чехословакии с трудящимися Советского Союза (1921—1925 гг.). «Новая и новейшая история», 1961, № 5, lk. 110, 111.

⁶⁸ Melanie Raugalt saadud suulistel andmetel.

⁶⁹ Kommuni liikme Eduard Hanseni suulistel andmetel.

⁷⁰ «Edasi» 2. apr. 1931; «Uus Küla» 1929, nr. 30, lk. 484, 485.

⁷¹ «Edasi» 11. sept. 1928.

Põllutöökommuunide kogemused näitasid peale muu ka seda, et maakasutuse kollektiivsed, eriti selle kõrgemad vormid eeldavad vajaliku tehnika olemasolu. Immigrantide loodud kommuunid, nagu V. I. Lenini nimeline kommuun «Sejatel», «Koit» ja teised, arenesid edukalt eelkõige sellepärast, et nad olid tolle aja vaatevinklist vajalike masinatega hästi varustatud. «Peale 64 traktori, millede arv [immigrantide — V. M.] kommuunides kõigub ühe kuni seitsme vahel, on kommuunidel uusimat tüüpi põllumajandusmasinaid, mis pärinevad Lääne-Euroopa riikidest ja Ühendriikidest,» märgitakse NSV Liidu Töö ja Kaitse Nõukogu alalise komisjoni 1925. aasta 28. augusti aruandes põllumajanduslike ja tööstuslike immigrantide tegevuse kohta.⁷²

Kommunaarid asusid esimestena looma suuri sotsialistlike majandeid, viima ellu V. I. Lenini ideed ühendada väikesed üksiktalupidajate majandid suurteks sotsialistlikeks majandeks. Sellega kirjutasid nad sotsialismi eest peetava võitluse ajalukku silmapaistva lehekülje. Eestlaste osavõtt selle võitluse esimestest päevadest peale rikastas ka Eesti töörahva ajalugu.

Toimetuse saanud
20. II 1973

B. МААМЯГИ

К ИСТОРИИ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ КОММУН В СССР

Резюме

Сразу же после победы Великой Октябрьской социалистической революции Коммунистическая партия ориентировала трудовое крестьянство на социалистическое переустройство деревни. I Всероссийский съезд земельных отделов, комитетов бедноты и коммун в декабре 1918 г. наметил пути перехода от мелких, индивидуальных крестьянских хозяйств к общественной обработке земли. «Главнейшей задачей земельной политики, — говорилось в одной из резолюций съезда, — является последовательное и неуклонное проведение широкой организации земледельческих коммун, советских коммунистических хозяйств и общественной обработки земли».

Коммуны стали появляться в России сразу же после установления власти Советов. Движение за их создание отражало стремление сельской бедноты и промышленных рабочих в условиях начавшихся революционных преобразований, а также борьбы с хозяйственной разрухой, безработицей и голодом к новой жизни.

В. И. Ленин, выступая на I съезде земледельческих коммун и сельскохозяйственных артелей, отметил, что коммуны и артели должны укреплять среди крестьян убеждение в необходимости перехода к коллективному земледелию.

В создании сельскохозяйственных коммун участвовали и иностранные рабочие и крестьяне, что стало проявлением интернационализма и симпатии к государству рабочих и крестьян. В то же время Страна Советов предоставила возможность представителям трудящихся капиталистических стран, пожелавшим приехать в Советскую Россию, применить свои силы для строительства нового, свободного от эксплуатации общества.

В СССР в 1922—1925 гг. иностранными рабочими было основано 21 хозяйство. В создании их участвовали также американские и канадские эстонцы, еще до революции покинувшие свою родину в поисках заработков или же по причине преследования царскими властями за участие в революционном движении.

Эстонцы были представлены в крупной коммуне «Сеятель», основанной в 1922 г. в Сальском округе Северо-Кавказского края выехавшими из США американскими рабочими.

В 1922 г. в Нью-Йорке строительными, фабричными рабочими и фермерами эстонского происхождения, проживавшими в США и Канаде, была организована сельскохозяйственная коммуна «Койт» («Заря»). Эта коммуна в 1923 г. поселилась в Донском округе Северо-Кавказского края. И «Койт» и особенно «Сеятель» экономически преуспевали.

⁷² О помощи трудящихся зарубежных стран советскому сельскому хозяйству (1921—1925 гг.). «Исторический архив», 1961, № 4, lk. 70.

Наряду с иммиграционными сельскохозяйственными коммунами создавались коммуны, которые состояли из местного населения, в том числе и эстонского. В 1919 г. в Новгородском уезде местные эстонцы организовали сельскохозяйственную коммуну «Сустье-Полянка». В Боровичском уезде Новгородской губернии в 1923 г. выпускники Новгородской партийной школы создали сельскохозяйственную коммуну «Пунане Тяхт» («Красная Звезда»). Членами ее были в основном политэмигранты из Эстонии и демобилизованные красноармейцы. В Татарском округе Омской губернии в 1921 г. местное эстонское население организовало коммуну «Элу» («Жизнь»). В 1924 г. эстонские политэмигранты основали сельскохозяйственную коммуну в бывшем имении Рекково (Кингисеппский уезд Ленинградской губернии). Создание коммун продолжалось до начала 1930-х годов.

Коммуны повсюду стремились оказывать помощь окрестным крестьянам. Тысячи экскурсантов посещали коммуны «Сеятель», «Койт» и другие. Лучшие коммуны убеждали одиночных крестьян в преимуществе крупного механизированного хозяйства. По примеру «Койт» по соседству с ней было создано 18 земледельческих коллективов.

Коммуны были предметом ненависти кулаков, которые доходили до применения террористических актов против коммунаров.

Принцип полного обобществления имущества, уравнительное распределение доходов независимо от доли участия в общественном производстве не благоприятствовали успешному развитию коммун. Часть их перешла в разряд товариществ по совместной обработке земли, сохранившиеся до периода проведения сплошной коллективизации приняли в большинстве своем устав сельскохозяйственной артели.

Опыт сельскохозяйственных коммун показал также, что развитие коллективных форм землепользования, особенно высших форм, требует технической оснащенности. Коммуны «Сеятель», «Койт» и ряд других, являвшихся образцом коллективного хозяйства, были технически хорошо оснащены. Это обеспечило им успех.

Инициаторами перехода к социалистическим методам хозяйствования выступали прежде всего коммунисты, передовые рабочие, демобилизованные красноармейцы, передовые элементы наиболее пролетаризированной сельской бедноты и батрачества. Так же было и в эстонских коммунах. Коммунары способствовали подысканию наиболее целесообразных форм коллективных хозяйств при переходе к социалистическому переустройству. Они первыми встали на путь создания крупных социалистических хозяйств, претворения в жизнь ленинской идеи перевода мелкого единоличного крестьянского хозяйства в крупные социалистические. Участие представителей эстонского народа в движении за социалистическое преобразование сельского хозяйства с первых же дней его зарождения обогатило историю борьбы трудящихся Эстонии за победу социализма.

Поступила в редакцию
20/II 1973

V. MAAMÄGI

ON THE HISTORY OF AGRICULTURAL COMMUNES IN THE USSR

Summary

Immediately after the victory of the Great October Socialist Revolution, the Communist Party began to orient the working peasantry towards a socialist transformation of rural life. At the First All-Russian Congress of Land Departments and Committees of the Rural Proletariat and Communes in December, 1918, the trends were determined for a transition from small individual farming to a communal cultivation of land. One of the resolutions of the Congress ran: "The principal task of agrarian policy is a consecutive and unbending carrying into life of a large-scale organization of agricultural communes, Soviet communist economies and of a communal cultivation of land."

Communes began to spring up in Russia immediately after the establishment of Soviet power. The campaign aimed at their creation reflected the yearning for a new mode of life of the poor peasants and industrial workers, under conditions of new revolutionary reforms and of a struggle with economic disintegration, unemployment and famine.

V. Lenin, in his address to the First Congress of Agricultural Communes and Artels pointed out that the communes and artels were entrusted with the task of convincing peasants of the necessity of a transition to a communal land cultivation.

Among the participants in the organization of agricultural communes there were also some workers and peasants from foreign countries, which fact testifies to a manifestation of internationalism and to a world-wide sympathy with the state of workers and peasants. At the same time, the country of the Soviets gave the representatives of

the workers of capitalist countries, who wished to live in Soviet Russia, permission to come and live here, and apply their efforts in building up a new society, free of exploitation.

In the period of time from 1922 to 1925, twenty-one agricultural economies were established by foreign workers. Among those people there were also some American and Canadian Estonians who had left their country prior to the revolution, in search of work or having been persecuted by tsarist authorities for their revolutionary activities.

The Estonians were represented in a big commune named "Seyatel" ("Sower"), organized by workers, immigrants from the USA, in the Salsky Circuit of the North-Caucasian Territory, in 1922.

In the same year (1922) the construction workers and farmers of Estonian origin who had been living in the USA and Canada organized, in New York, an agricultural commune called "Koit" ("Dawn"). In 1923 that commune moved to the Don Circuit of the North-Caucasian Territory. Both the "Koit", and especially the "Seyatel" were economically a great success.

Alongside of the agricultural communes of immigrants, there were also communes organized by local inhabitants, Estonians included. In 1919, in the Novgorod Province, local Estonians established an agricultural commune, calling it "Sustye-Polyanka". In the Borovich Province of Novgorod Gubernia, the graduates of the Novgorod Party School created the commune "Punane Täht" ("Red Star") in 1923. Its members were mainly Estonian political emigrants and demobilized Red Army-men. In the Tatar Circuit of the Omsk Gubernia, the commune "Elu". ("Life") was organized by the local Estonians in 1921. In 1924 Estonian political emigrants founded an agricultural commune on the former estate of Rekkovo (Kingissepp Province of the Leningrad Gubernia). The foundation of the communes continued until the beginning of the 1930s.

The communes tried to help the neighbouring villagers in every possible way. The communes "Seyatel", "Koit", and others were visited by thousands of excursions. The example set by the best communes served to convince individual peasants of the superiority of large-scale mechanized economy to small farming. Accordingly, 18 agricultural collectives sprang up in the vicinity of the commune "Koit".

The communes were subjects of hatred to kulaks, who sometimes resorted to acts of violence in respect to the communards.

The principle of a completely common property and of an equal distribution of the profit irrespective of the share in the communal production of the recipient did not contribute to a successful development of the communes. A part of them was transformed into agricultural associations. Those that persisted until the enforcement of total collectivization adopted, in the greater part, the regulations of agricultural artels.

The experience of agricultural communes demonstrated likewise that a development of the collective forms of land utilization, and of its higher forms in particular, requires an adequate technical equipment. The communes "Seyatel" and "Koit" as well as a number of others were technically well-equipped. This was a warrant of their success.

The initiators of the transition to socialist methods in agriculture were, above all, communists, front-rank workers, demobilized Red Army-men, advanced elements of the rural proletariat and farm-hands. This applies to Estonian communes, as well. The communards contributed to finding the most efficient forms of collective economies at the transition to socialist reconstruction. They were in the vanguard of the creators of large-scale socialist farms, in putting into practice Leninist ideas of turning small individual farms into large-scale socialist agricultural collectives. The participation of the representatives of the Estonian people in the movement aimed at a socialist transformation of agriculture since the very first days of its conception has enriched the history of the struggle of the Estonian people for the victory of socialism.

Received
Feb. 20, 1973